

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан
природничо-географічного факультету

Л.П. Міронець

«29» _____ серпня _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історична географія

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія.Геоінформаційні технології

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією
природничо-географічного факультету

« 29 » _____ серпня _____ 2024 р.

Голова _____

(Міронець Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Корнус Олеся Григорівна кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від “29” серпня 2024 року.

Завідувач кафедри

Корнус О.Г., канд. геогр. наук, доцент

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Olesya Grigoriivna Kornus', is written over a horizontal line.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	бакалавр	Обов'язкова
		Рік підготовки:
1-й		
Семестр		
2-й		
Лекції		
20 год.		
Практичні, семінарські		
22 год.		
Лабораторні		
год.		
Самостійна робота		
46 год.		
Консультації:		
2 год.		
Загальна кількість годин – 90		Вид контролю: залік

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Сформувати у студентів знання про взаємодію природи та людини, вплив географічного середовища на розвиток людського суспільства, використання людиною природи у своїй діяльності впродовж всієї історії.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **програмними компетентностями**:

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 4. Здатність спілкуватися іноземною мовою

ЗК 5. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 6. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 9. Здатність працювати автономно.

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

СК 2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.

СК 5. Здатність аналізувати склад і будову геосфер на різних просторово-часових масштабах

СК 7. Знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів відповідно до спеціалізації.

СК 12. Здатність пояснювати просторово-часову диференціацію географічної оболонки на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях

Методи навчання та викладання: частково-пошуковий; інтерактивні (дистанційні освітні технології, презентація); практичні методи навчання (практична робота).

3. Передумови для вивчення дисципліни

Перед вивченням навчальної дисципліни студенти мають оволодіти знаннями з основ наукових досліджень, загального землезнавства, екскурсознавства з основами музеєзнавства, фізичної географії материків та океанів. Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С. Макаренка.

4. Результати навчання за дисципліною

	Програмні результати навчання	Очікувані результати навчання
PO 1.	Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук.	Знати теоретичну базу історичної географії, основні поняття та терміни, місце історичної географії в системі географічних наук та її зв'язки з іншими науками, основні етапи становлення людини розумної (<i>Homi Sapiens</i>), історію географічних відкриттів.
PO 3.	Пояснювати особливості організації географічного простору.	Пояснювати історичні особливості формування нових територій, їх розвиток та територіальну організацію.
PO 5.	Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук.	Вивчати нові досягнення історичної географії, зокрема теорії походження людини, розвиток стародавніх цивілізацій, виникнення та занепад держав, розвиток матеріальної та духовної культури.
PO 9.	Аналізувати склад і будову природних і соціосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.	Аналізувати особливості взаємодії людського суспільства з навколишнім природним середовищем на різних етапах історичного розвитку.
PO 14.	Пояснювати просторово-часову диференціацію географічної оболонки на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.	Пояснювати особливості розвитку суспільства в різні історичні епохи на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.

5. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
------	---

90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з історичної географії; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки історичних подій, результати, що впливають з наявних даних. На основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом історичної географії.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з історичної географії з елементами перетворення. Застосовує їх у видозмінений, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності в поясненні ходу історичних подій, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом історичної географії; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про історичну географію, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль			Разом	Сума
РОЗДІЛ 1	РОЗДІЛ 2	РОЗДІЛ 3		

T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	60	100
5	10	10	10	10	10	5	5		
Контроль самостійної роботи								40	
5	5	10	5	5	5	2	3		

Згідно Положення «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка» від 27.04.2020 р., можливе зарахування результатів навчання з окремої теми/тем, розділу, індивідуального завдання (контрольної роботи) чи дисципліни в цілому, здобутих за цими видами освіти. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно переліку компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для іспиту, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого вченою Радою СумДПУ ім. А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015).

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: усне та письмове опитування, тестування, індивідуальне навчально-дослідне завдання, результати виконання практичних, залік. Оцінювання знань, навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань самостійної роботи, контрольних робіт.

7. Програма навчальної дисципліни

7.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ І. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ В СИСТЕМІ НАУК. ПОХОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДИНИ В ПЕРВІСНУ ДОБУ

Тема 1.1. Історична географія як наукова дисципліна. Структура, предмет та завдання історичної географії. Розвиток історичної географії як наукової дисципліни. Періодизація в історичній географії.

Тема 1.2. Походження і розвиток людини в первісну добу. Огляд основних теорій походження людини. Поява людини сучасного типу. Початок формування суспільства. Розселення первісних людей по земній кулі. Поняття «раси», їх походження. Географічне середовище і його вплив на життя первісних людей. Передумови переходу до виробляючого господарства. Матеріальна культура. Палеодемографія.

РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ СТАРОДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Тема 2.1. Стародавні цивілізації світу. Використання металів і розвиток матеріальної культури. Виникнення рабовласницького ладу і перших держав. Населення і духовна культура. Географія цивілізацій стародавнього Сходу. Стародавні цивілізації Середземномор'я. Племена і цивілізації Євразії, Африки, Австралії і Америки. Племена Африки, Австралії та Океанії. Племена і цивілізації Америки. Географічний поділ праці і торгівельні зв'язки.

Тема 2.2. Історична географія Середньовіччя. Цивілізація Середньовіччя. Історична географія Середньовічної Європи. Історична географія Близького і Середнього Сходу. Історична географія Азії в епоху Середньовіччя. Історична географія Африки. Історична географія Північної та Латинської Америки. Історична географія Австралії і Океанії.

РОЗДІЛ III. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ ТА НОВОГО ЧАСУ

Тема 3.1. Історична географія раннього Нового часу: становлення та розвиток. Історична географія Європи раннього Нового часу. Історична географія Азії раннього Нового часу.

Тема 3.2. Епоха Великих географічних відкриттів. Передумови Великих географічних відкриттів. Передісторія Великих географічних відкриттів. Відкриття Нового Світу. Відкриття в Північній Америці. Розширення ойкумени в Африці. Розширення ойкумени в Азії. Відкриття в Австралії і Океанії. Перші навколосвітні плавання. Загальні підсумки Великих географічних відкриттів. Створення перших колоніальних імперій.

Тема 3.3. Історична географія Західної Європи та Азії в епоху Нового часу. Суть і періодизація Нового часу. Розвиток продуктивних сил. Чисельність населення. Західна Європа в епоху Нового часу. Азія в епоху Нового часу.

Тема 3.4. Історична географія Нового часу: Америка, Африка, Австралія та Океанія. Північна Америка у період Нового часу. Історична географія Латинської Америки. Історична географія Африки. Історична географія Нового часу Австралії та Океанії.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Сем.	Контр.	Самост.
Розділ I. Історична географія в системі наук. Походження і розвиток людини в первісну добу						

Тема 1. Історична географія як наукова дисципліна	16	2	2	-	-	1 2
Тема 2. Походження і розвиток людини в первісну добу	22	4	4	-	-	1 4
<i>Разом за розділом 1</i>	38	6	6	-	-	2 6
Розділ II. Історична географія Стародавніх цивілізацій та Середньовіччя						
Тема 3. Стародавні цивілізації світу	22	6	6	-	-	1 0
Тема 4. Історична географія Середньовіччя	22	6	6	-	-	1 0
<i>Разом за розділом 2</i>	44	12	12	-	-	2 0
Розділ III. Історична географія раннього Нового часу та Нового часу						
Тема 5. Історична географія раннього Нового часу: становлення та розвиток	22	6	6	-	-	1 0
Тема 6. Епоха Великих географічних відкриттів	18	6	6	-	-	6
Тема 7. Історична географія Західної Європи та Азії в епоху Нового часу	16	6	6	-	-	4
Тема 8. Історична географія Нового часу: Америка, Африка, Австралія та Океанія	24	6	6	-	2	1 0
<i>Разом за розділом 3</i>	68	24	24	-	2	3 0
Усього годин	150	36	36	-	2	7 6

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Історична географія в системі наук	2
2	Тема 2. Походження і розвиток людини в первісну добу	4
3	Тема 3. Стародавні цивілізації світу	8
4	Тема 4. Історична географія Середньовіччя	4
5	Тема 5. Історична географія раннього Нового часу: становлення та розвиток	4
6	Тема 6. Епоха Великих географічних відкриттів	6
7	Тема 7. Історична географія Західної Європи та Азії в епоху Нового часу	4
8	Тема 8. Історична географія Нового часу: Америка, Африка, Австралія та Океанія	4
	<i>Всього</i>	22

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

8 . Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Корнус О. Г. Історична географія: методичні вказівки для виконання практичних та самостійних робіт. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 28 с.
<https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/9429/1/Kornus%20Istorichna%20geographia.pdf>
2. Biger Gideon. Historical Geography and International Boundaries. European Review , Volume 29 , Issue 1 , February 2021 , pp. 69 – 77. DOI:
<https://doi.org/10.1017/S1062798720000587>. 14. Buchanan, A.L. and Hérubel, J.V.M. Interdisciplinarity: The Case of Historical Geography Through Citation Analysis. Collection Building, 1995 Vol. 14 No. 1, p. 15- 21. <https://doi.org/10.1108/eb023390>
3. Morin, Karen M. and Heffernan, Mike. Between History and Geography, 2020. Faculty Contributions to Books. 213. https://digitalcommons.bucknell.edu/fac_books/213.

Додаткові

1. Електронний навчально-методичний посібник "Історія географічних відкриттів". В.М. Гудима. Біла Церква: КОПОПК, 2014. (72 Мб)
https://repository.kristti.com.ua/wpcontent/uploads/2016/08/EP_Istoriya_geogr.vidkryttiv_2014.pdf
2. Голованов С. О. Історія стародавнього світу : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. істор. спец. Т. 1 // Всесвітня історія : в 5 т. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 472 с.
http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/21073/1/Holovanov_S_ISS_T1_2016.pdf
3. Балабушевич Т. А., Тесленко І. А. Історична географія України: Методичні рекомендації і програма курсу. Київ: НаУКМА, 2015. 50 с.
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7252/Teslenko_Istorychna_heohrafiya_Ukrainy.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Гуцуляк О.Б. Теорія антропосоціогенезу: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2015. –90 с. <http://194.44.152.155/elib/local/2814.pdf>
5. Стефанюк Г.В. Історична географія: опорні конспекти лекцій, глосарій, самостійна робота. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2017. 133с.
<https://kiid.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/124/2020/05/9.-%D0%A1%D1%82%D0%B5%D1%84%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA-%D0%93.%D0%92.-%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F-%D0%BD%D0%B0-%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%85-%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97-%D0%B2-%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%B9-%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96.-%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
6. Поправко О.В. Антропология: навчальний посібник. Мелітополь: Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2016. 285 с.
http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/1950/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D0%92.%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%A0%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF_%D0

- [%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf](#)
7. Шищенко П. Історія географії та історична географія: галузі науки і навчальні дисципліни:
http://papers.univ.kiev.ua/1/geografija/articles/shyshchenko-p-munich-nhistory-of-geography-and-historical-geography-branch_13576.pdf
  8. Щодра О. Історична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII століття : навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 298 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Schodra_Olha/Istorychna_heohrafiia_Ukrainy_vid_naidavnishykh_chasiv_do_kintsia_XVIII_stolittia.pdf?
  9. Bowden Brett. In the Name of Civilization: War, Conquest, and Colonialism.
https://scielo.conicyt.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0719-36962019000100073
  10. The History Teacher Library <https://thehistoryteacher.org/>
  11. Charles W. J. Withers (2013) Geography and the Classical World: Unearthing Historical Geography's Forgotten Past, The AAG Review of Books, 1:3, 116-117 DOI: 10.1080/2325548X.2013.850348.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2325548x.2013.850348>
  12. Puji R. P. N., Wathon S., Ikhsan F. A., Kurnianto F. A., Apriyanto B. Historical geography: the analysis of geographic condition of Egyptian and Chinese civilizations // IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science 243 (2019) 012157.
<https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/243/1/012157/pdf>

Інформаційні ресурси

1. <http://istgeography.moy.su>
2. <http://gumilevica.kulichki.net/articles/Article85.htm>
3. <http://www.myslenedrevo.com.ua/ru/Sci/AuxHistSci/HistGeography.html>
4. <http://histua.com/ru/slovar/i/istorichna-geografiya>

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Відео-фільми та презентації по темам курсу.
2. Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор).
3. Географічні атласи та карти, контурні карти.